

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

SOU 2017:70, Förstärkt skydd för uppgifter av betydelse för ett internationellt samarbete för fred och säkerhet som Sverige deltar i
(Ju2017/07534/L5)

Bakgrund

Föreningen Grävande Journalister har tagit del av förslag om förstärkt skydd för uppgifter av betydelse för ett internationellt samarbete för fred och säkerhet som Sverige deltar i.

Sammanfattning

Föreningen Grävande Journalister avstyrker förslaget om ändringar i 19 kap 5 § BrB.

Föreningen Grävande Journalister avstyrker förslaget om ny bestämmelse 19 kap 5a § BrB, kallad utlandsspioneri, och därtill hörande förslag om regelförändringar.

Föreningen Grävande Journalister avstyrker förslaget om ändringar i 20 kap. 3 § BrB avseende tystnadsplikt.

Föreningen Grävande Journalister avstyrker förslaget om ändringar i Tryckfrihetsförordningen och Yttrandefrihetsgrundlagen.

Förändringar av BrB 19 kap 5 § (Spioneri) m.fl.

Utredningen föreslår en utvidgning av tillämpningsområdet av spioneribrottet (19 kap 5 § BrB), samt av andra därtill hörande bestämmelser. Förändringen består i att begreppet "främmande makt" utvidgas till att även gälla "främmande sammanslutning".

Som skäl för förändringen anges att det inom ramen för internationella insatser förekommer andra grupper med makt än de som traditionellt ansetts vara "främmande makt". Som skäl för förändringen anges också behovet av en "logisk och konsekvent lagstiftning" där utredaren avser de liknande förslagen på förändringar i 19 kap 5a § Brb.

Föreningen Grävande Journalister vill framhålla att uttrycket "främmande sammanslutning" innebär en rejäl utvidgning av bestämmelsens tillämpningsområde. Förändringen leder dessutom till avgränsningsproblematik och bör därför motiveras och beskrivas ordentligt, såväl i fråga om skäl för föreslagen förändring, som i fråga om avgränsning.

Det är riktigt att uttrycket "främmande makt" idag främst tar sikte på självständiga stater. Men faktum är att uttrycket redan idag är bredare än så, och såväl kan avse nybildade, ej ännu erkända stater, exilregeringar och även motstånd- och upprorsgrupper.¹ Detta förhållande torde ge träff på de grupper som utredaren ger exempel på i utredningen², i de fall grupperna skapat sig en sådan maktställning som historiskt krävts för att spioneribrott ska komma ifråga.

Utredaren skriver vidare att utvidgningen innebär att en "främmande sammanslutning" inte längre behöver vara "organiserad på visst sätt för att den ska falla under begreppet"³. Här vill Föreningen Grävande Journalister framhålla att det inte heller idag ställs särskilda krav om på vilket sätt en "främmande makt" ska vara organiserad.

Den största bristen med begreppet "främmande sammanslutning" är dock naturligtvis den uppenbara avgränsningsproblematiken. Utredaren beskriver det som "gruppering som representerar ett motstående intresse men som inte nödvändigtvis behöver utgöra en främmande makt." Uttrycket och beskrivningen är otydlig, kan ändras snabbt och riskerar att tillämpas på ett godtyckligt sätt. Föreningen Grävande Journalister avstyrker förslaget om ändringar i 19 kap 5 § BrB.

¹ Berggren m.fl. "Brottsbalken, En kommentar" [april 2017, Zeteo], kommentaren till 19 kap. 4 § BrB.

² Se a.a. sid 534.

³ Se a.a. sid 478

Ny bestämmelse i 19 kap 5a § (Utlandsspioneri)

Utredaren föreslår att ett nytt brott införs i Brottsbalken, kallat utlandsspioneri. Med den nya lydelsen föreslås att:

Den som, i annat fall än som avses i 5 §, för att gå främmande makt eller sammanslutning tillhanda, obehörigen anskaffar, befordrar, lämnar eller röjer hemlig uppgift rörande något förhållande vars uppenbarande för främmande makt eller sammanslutning kan medföra allvarligt men för Sveriges förhållande till annan stat eller mellanfolklig organisation, döms för utlandsspioneri till fängelse i högst fyra år.

Detsamma ska gälla, om någon i syfte som angetts i första stycket obehörigen framställer eller tar befattning med skrift, teckning eller annat föremål som innefattar sådan uppgift ”

Som skäl anges bland annat att det ökade internationella samarbetet i freds- och att Sverige riskerar bli utestängda från internationella underrättelseforum i det fall skyddet för hemliga uppgifter inte är tillräckligt, samt att svenska myndigheters relationer med andra nationers eller mellanstatliga organisationers motsvarigheter kan ta skada.

Som utgångspunkt har utredaren haft bestämmelsen 19 kap 5 § BrB om spioneri. Två viktiga skillnader finns.

Först och främst innebär den nya bestämmelsen att menrekvisitet kan anses vara uppfyllt även om Sveriges säkerhet inte skadats överhuvudtaget. Istället är det avgörande huruvida Sveriges relation till en annan stat eller mellanfolklig organisation som utredaren tar sikte på. Men någon redogörelse för hur stort problemet med röjande av hemliga uppgifter hittills varit i Sverige går utredaren inte närmare in på. Sådana uppgifter har redan idag ett mycket gott skydd, såväl inom ramen för offentlighets- och sekretesslagstiftningen, samt via de omfattande säkerhetsskyddsavtal som Sverige ingått med en rad nationer och mellanfolkliga organisationer. Utredaren anger att det finns ”vissa komplikationer” i relationen mellan säkerhetsskyddsavtalen och OSL:s bestämmelser, men konstaterar också att dessa komplikationer ”främst är teoretiska”.⁴

Den andra skillnaden mellan spioneri- och utlandsspionerilagstiftningen, är att det i den förstnämnda räknas upp en rad exempel på vilken typ av uppgifter som kan komma i fråga för att dömas till ansvar. Det handlar om ”hemlig uppgift om försvarsverk, vapen, förråd, import, export, tillverkningsätt, underhandlingar, beslut eller något förhållande i övrigt”. I förslaget om utlandsspioneri föreslås formuleringen istället bli ”hemlig uppgift rörande något förhållande”. Det är en mycket vid formulering som inte exemplifieras,

⁴ Se a.a. sid 325

och som riskerar att göra det svårt för envar att själv bedöma huruvida en uppgift omfattas av bestämmelsen om utlandsspioneri eller ej.

Föreningen Grävande Journalister avstyrker förslaget om ny bestämmelse 19 kap 5a § BrB, kallad utlandsspioneri, och därtill hörande förslag om regelförändringar.

En utvidgning av det straffbara området för brott mot tystnadsplikt i 20 kap. 3 § BrB

Utredningen föreslår en utvidgning av det straffbara området för brott mot tystnadsplikt. Utvidgningen består bland annat av förslag om att röjanden av uppgifter som inte är tillräckligt allvarliga för att bestraffas enligt förslagen till nya brott i 19 kap BrB ändå ska kunna träffas av straffansvar.

Föreningen Grävande Journalister avstyrker förslaget med hänvisning till att förändringen inte behövs. De tillfällen då den föreslagna förändringen kan vara tillämplig omfattas redan idag av 15 kap OSL om utrikessekretess.

Särskilt om förändringar i TF och YFL

Utredningen föreslår att de ovan nämnda brotten även ska införas som en del i brottskatalogen inom ramen för Tryckfrihetsförordningen och Yttrandefrihetsgrundlagen. Som skäl anger utredaren vikten av att skydda Sveriges förhållande till annan stat eller mellanfolklig organisation, samt behovet av att uppnå en heltäckande och konsekvent reglering.

Den särskilda ställning som Tryckfrihetsförordningen och Yttrandefrihetsgrundlagen har i Sverige, samt den stolta tradition som Sverige har när det gäller offentlighet fordrar väl motiverade förslag om förändringar i TF och YGL.

Föreningen Grävande Journalister anser statens behov av "att uppnå en heltäckande och konsekvent reglering" kan inte i sig vara skäl nog för en kriminalisering av en företeelse i enlighet med TF och YGL.

Grundlagsskyddade medier kan naturligtvis användas av främmande makts underrättelsetjänster på de sätt som utredaren beskriver. Grundlagsskyddade medier kan också användas för en rad andra typer av brottsliga gärningar. Det innebär inte automatiskt att samtliga brottskategorier ska ingå i TF och YGL.

Föreningen Grävande Journalister vill också särskilt framhålla medborgarnas rätt och behov av att bli informerade om allvarliga missförhållanden, även när det gäller internationella insatser för fred och säkerhet, där hemliga uppgifter finns. Vi har i Sverige ansvariga utgivare som väger sådana publiceringar på guldvåg, och som varje gång gör

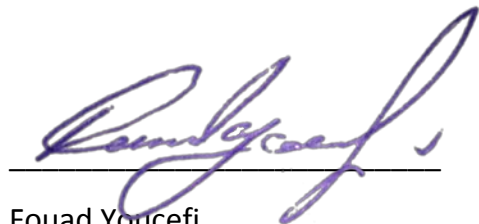
noggranna bedömningar om huruvida allmänintresset överväger andra motstående intressen.

Föreningen Grävande Journalister vill i övrigt sälla sig till det särskilda yttrandet av Jeanette Gustafsdotter som bifogats utredningen.

Föreningen Grävande Journalister avstyrker utredningens förslag om ändringar i Tryckfrihetsförordningen och i Yttrandefrihetsgrundlagen.

Vänliga hälsningar

Föreningen Grävande Journalister

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Fouad Youcefi', is written over a horizontal line.

Fouad Youcefi
ordförande
FGJ